

گفتاری از عبدالحسین خسروپناه؛ بررسی نگرش اسلام نسبت به تکنولوژی

صنعت کشتی‌سازی نوح(ع) و صنعت زره‌بافی داوود(ع) و صنعت معماری و کارهای دستی و ظرایف هنری و ساختن ظروف فلزی سلیمان(ع)، الگویی مناسب برای ساخت و چگونگی بهره‌وری صنعت در دنیای مدرن است.

صنعت کشتی‌سازی نوح(ع) و صنعت زره‌بافی داوود(ع) و صنعت معماری و کارهای دستی و ظرایف هنری و ساختن ظروف فلزی سلیمان(ع)، الگویی مناسب برای ساخت و چگونگی بهره‌وری صنعت در دنیای مدرن است.

به گزارش خبرگزاری مهر، حجت الاسلام عبدالحسین خسروپناه، رئیس مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران یادداشتی درباره نگرش اسلام به تکنولوژی نوشته است که در ادامه می‌آید:

نسبت اسلام و تکنولوژی چیست؟ گفته شد تکنولوژی، ترکیبی از جهان‌بینی، علوم طبیعی و پایه و علوم انسانی و عقلانیت ابزاری و تصرف و تعرض به طبیعت، توسط صنعت ساخت‌افزار است. نسبت اسلام و علوم طبیعی و علوم انسانی در مباحث دیگری روشن گشت. حال باید دیدگاه اسلام نسبت به عقلانیت ابزاری و طبیعت و تصرف یا تعرض به آن را بررسی کرد.

ابتدا به جهان‌بینی و مبانی متافیزیکی حاکم بر تکنولوژی می‌پردازیم. «حقیقت این است که نمی‌توان اندیشه‌های متافیزیکی را کنار گذاشت بدون آن که اندیشیدن را کنار بگذاریم. بدون یک نگرش فلسفی، هرچند که ساده و ضمنی باشد، کار خلاق توسط علم صورت نمی‌گیرد. دانشمند در جهان‌بینی‌اش نیاز به فلسفه دارد که او را از ماهیت علم و ساختار واقعیت با خبر سازد. از طرف دیگر، قوانین علمی به کار دست‌اندرکاران متافیزیک می‌آید. و آنها را در ابداع بعضی نظریات عام کمک می‌کند. اما علم هرگز نمی‌تواند به تنهایی مسائل عام جهان فیزیکی را حل کند.»

«آری، فلسفه از اوایل ربع دوم این قرن [قرن بیستم] بهتتش را از دست داده و حوزه فعالیتش بسیار محدود شده است. امروز اکثریت قاطع فیزیکدانان کاری به جنبه‌های فلسفی علم‌شان ندارند و حتی گاهی با تمسخر با سؤالات فلسفی برخورد می‌کنند و تفحصات فلسفی را اتلاف وقت می‌دانند و جو علمی چنان شده است که یک فیزیکدان با نوشتن یک کتاب فلسفی نه تنها شهرتش را افزایش نمی‌دهد؛ بلکه به آن زبان می‌رساند. دانشجویان نیز چنان تربیت شده‌اند که سؤالات بنیادی را مطرح نکنند و با آنها کاری نداشته باشند، و امروز مد این است که نمایش مستقیمی از مطالب علمی ارائه دهند، بدون آنکه از نتایج فلسفی قضیه بیمناک باشند. این باعث شده است که به تکنولوژی بیش از حد، ارزش داده شود و روی علم‌زدگی توخالی تأکید شود و هرگونه بحث فلسفی از فیزیک طرد گردد.»

جهان‌بینی و خدانشناسی و جهان‌شناسی و معرفت‌شناسی اسلامی، نگرش انسان را به عالم و آدم تغییر می‌دهد و این تغییر در جهت‌گیری تکنولوژی اثر می‌گذارد.

عنصر دوم تکنولوژی، عقلانیت ابزاربایست. عقلانیت ابزاری به معنای عقل معاش و عقل برنامه‌ریز، به عنوان روشی برای چگونگی زندگی منافاتی با اسلام ندارد و در روایات رهبران اسلام، این نوع عقل تأیید شده و فرمودند: «من لامعاش له لامعاده» همچنین عقل معاش در کنار عقل معاد بیان شده است.

عنصر سوم، محیط زیست است. محیط زیست نزد اسلام، مخلوق و نعمت الهی است و خداوند آن را در اختیار بندگانش به امانت گذاشته تا بهره صحیح از آن ببرند تا سعادت را بیابند. انسان نیز جزیی از پیکر جهان امکان است. رفتارش بر طبیعت تأثیرگذار است و گناهانش، فساد را در زمین و دریا در پی دارد محیط زیست و اجزایش، همچون: هوا، خاک، آب، گیاهان و جانوران، حقوقی دارند. انسان در برابر آنها، بر خلاف اندیشه اومانیسم، نه تنها مُحِق و طلبکار، بل مکلف و مسئول نیز هست. آلودگی محیط زیست، تعرض و تجاوز به آن، حرام و مقابله با حق الهی است و باید توقف یابد.

الوین تافلر در این زمینه می‌نویسد: «فن عصیان‌گران با این فرضیه شروع می‌کنند که سپهر زیستی زمینی شکننده است و هر قدر، تکنولوژی‌ها قدرتمندتر شوند، خطر وارد ساختن خسارت جبران‌ناپذیر به این کره خاکی بیشتر می‌شود. بنابراین، آنان خواستار این هستند که تمامی تکنولوژی‌های جدید از نظر دارا بودن اثرات احتمالی زیان‌بار، مورد آزمایش دقیق قرار گیرند و تکنولوژی‌های پرخطر از نو طراحی و یا ساختن آنها به کلی ممنوع اعلام شود و به طور خلاصه برای تکنولوژی‌های فردا در مقایسه با عصر موج دوم، محدودیت‌های زیست بومی شدیدی وضع شود.»

پس می‌توان به کارگیری صحیح صنعت در جامعه اسلامی را جهت تأمین نیازهای مشروع آدمیان پذیرفت. صنعت کشتی‌سازی نوح(ع) و صنعت زره‌بافی داوود(ع) و صنعت معماری و کارهای دستی و ظرایف هنری و ساختن ظروف فلزی سلیمان(ع)، الگویی مناسب برای ساخت و چگونگی بهره‌وری صنعت در دنیای مدرن است. مجموعه این نمونه‌ها، نشانگر خط‌مشی اندیشه اسلامی در بهره‌برداری از صنایع استنباط است. استفاده از فناوری در تمام امور سازنده و سودمند رواست؛ ولی بهره‌برداری از آن در امور تخریبی، تهاجمی، سوزنده، کشنده و تباه‌کننده زمین یا دریا، هوا، گیاهان، جانوران، انسان‌ها، مناطق معمور... هرگز روا نیست و با این تحقیق، می‌توان فرق بین برنامه صنعتی را در مدینه فاضله که هدف حکومت اسلامی است با کادر صنعتی کشورهای مهاجم و مخرب و مدعی تمدن، بررسی نمود. نتیجه آنکه: تمایز فناوری اسلامی با فناوری غیراسلامی در چگونگی تغییر یا تعرض بر طبیعت شناخته می‌شود